

RINGSLANGEN WAARNEMEN KAN MOEILIK EN MAKKELIJK ZIJN DE DIJK MAAKT HET VERSCHIL

Ingo Janssen

Van de inheemse slangen kent de ringslang de ruimste verspreiding. Je kunt deze slang in verschillende landschappen aantreffen: zowel bos, heide, landgoederen, graslanden, plassen, moerassen en dijkmilieus. Er moeten wel amfibieën voorkomen, dat zijn immers de voornaamste prooidieren van de ringslang.

Monitoring van de ringslang is niet eenvoudig, het is belangrijk om kennis van het terreingebruik van dit dier te bezitten. De uitgangssituatie, het type landschap waarin het traject ligt, speelt een grote rol in de kans om ringslangen tegen te komen tijdens een telronde. Een en ander wordt hieronder besproken.

Ecologie

Hoewel het te ver gaat om hier de ecologie van de ringslang uitvoerig te beschrijven is het wel nuttig om de belangrijkste kenmerken van een ringslang leefgebied te noemen.

1. Overwintering: net als alle andere inheemse reptielen begeeft de ringslang zich in het najaar naar zijn overwinteringsplek. Als overwinteringsplek zijn bekend verlaten (konijnen)holen, ruimtes tussen boomwortels, holle bomen, rotsspleten, muurholtes, kelders, composthopen, riethopen en dijken. Deze plekken worden afhankelijk van de temperatuur vanaf september tot in oktober

opgezocht. Het is ook bekend dat meerdere slangen (zelfs andere soorten reptielen) zo'n overwinteringsplek samen gebruiken. In het voorjaar verlaten zij deze plekken weer. Het is dus belangrijk om binnen je traject zo'n overwinteringsplek te hebben, temeer daar net ontwaakte ringslangen relatief makkelijk te vinden zijn als zij in de zwakke lentezon liggen te zonnen. Ringslangen die vroeg in het seizoen gezien worden overwinteren waarschijnlijk niet ver van die plek en het loont zich om in het najaar deze plekken weer te bekijken, dan immers zoeken de ringslangen hun overwinteringsplek weer op, en dat is vaak jaar op jaar dezelfde plek.

2. Eiafzet: omdat de ringslang eieren legt is het belangrijk dat bij monitoring potentiële eiafzetplekken worden bekeken op de aanwezigheid van eieren, eiresten, juvenielen en zwangere wijfjes. Naast de bekende broeihopen die tegenwoordig speciaal voor de ringslang worden aangelegd zijn er natuurlijk tal van plekken waar de ringslang haar eieren afzet: muurspleten, hollen, vermolmd hout etc.. Kenmerkend voor al deze plekken is een constante temperatuur (22-30 °C) en een constante hoge luchtvochtigheid. Net als bij de overwinteringsplekken is het bekend dat eiafzetplaatsen massaal gebruikt kunnen worden en dat zwangere wijfjes wekenlang op die plek aanwezig zijn.

De IJmeerdijk bij Muiden, door de aanwezigheid van de dijk is het op dit traject relatief eenvoudig de ringslangen te vinden

3. Foerage: ringslangen prefereren hoofdzakelijk op amfibieën en er zal dus altijd water aanwezig zijn in een compleet ringslang leefgebied. Vanaf april kan men de dieren in de buurt van waterpartijen aantreffen op plekken waar zij voldoende dekking vinden. In Nederland eet de ringslang voornamelijk gewone padden, bruine- en groene kikkers en watersalamanders.

Makkelijke trajecten

De meeste trajecten rond Amsterdam worden gekenmerkt door de aanwezigheid van een dijk, in veel gevallen de voormalige Zuiderzeedijk, maar ook spoordijken (Diemen en Amstelveen). Als reeds vermeld fungeren deze dijken als overwinteringsplek, daarmee houdt het belang van deze dijken echter niet op. Gedurende hun hele activiteitsperiode kan je hier slangen waarnemen: ze zonnen, vervellen en paren hier eveneens!

Slechts wanneer het meestal binnendijs gelegen achterland niet voldoet aan de eisen van de ringslang ontbreekt hij.

Het monitoren is hier vergeleken met de trajecten die geen dijk bezitten erg eenvoudig. Er zijn zelfs trajecten die uitsluitend over dijken lopen omdat daar de trefkans zo hoog is in vergelijking met het onoverzichtelijke achterland. Niet alleen rond Amsterdam is het belang van dijken duidelijk, in Reeuwijk (Z-H) is er eenzelfde situatie. Hier worden de slangen vanaf het voorjaar in grote aantallen op de dijk bij een recreatieplas gezien, terwijl er in het achterland slechts mondjesmaat slangen worden gezien.

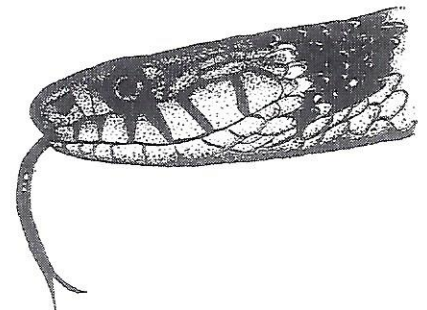
Moeilijke trajecten

Trajecten in de meeste laagveengebieden kennen helaas niet zulke ideale plekken voor het waarnemen van ringslangen.

Waarnemingen zijn hier eerder incidenteel

(zie. Tabel) en liggen verspreid over het wijde leefgebied. In deze gebieden is het daarom extra belangrijk dat de voornaamste kenmerken van een ringslangleefgebied: overwintering, eiafzet en foerage in het traject zijn opgenomen. In dat geval heb je zowel in het vroege voorjaar alsook in de zomer een gereede kans op een ontmoeting met een ringslang. Naast een goed gekozen route is het eveneens van belang om binnen je traject plekjes te creëren die aantrekkelijk zijn voor ringslangen, denk hierbij bijvoorbeeld aan het kappen van een paadje in het riet. Het loont zich om onder stenen, hout en plastic te kijken, indien de terreinbeheerder toestemming geeft kan men ook extra plaatmateriaal in het traject leggen waar de dieren soms onderkruipen. Hiermee zijn goede resultaten behaald tijdens een translocatie van ringslangen in 1997 op de vuilstort van de Diemerzeedijk.

Hoewel de aantallen in de Tabel anders doen vermoeden lijken de gebieden waarin de trajecten liggen sterk op elkaar. Grote delen van het leefgebied rond Amsterdam alsmede de moerassen van de Weerribben en de plassen rond Loenderveen bestaan uit rietvelden waarin het moeilijk is de slangen te vinden. Uit radiotelemetrisch onderzoek (Universiteit van Amsterdam) met de ringslang op het PEN-eiland bij Amsterdam, blijkt dat de slangen graag in deze rietvelden zitten, met name plekken met plat geslagen droog riet zijn goede plekken voor het

Tabel.
Resultaten van
makkelijke,
moeilijke en
heel moeilijke
trajecten in
1999.

Ringslang-traject	Vangsten van Ringslangen in 1999			kenmerk landschap
	totaal	gemiddeld	op topdag	
Reeuwijk (Z-H)	53	5,3	17	dijk
PEN eiland (N-H)	51	7,3	16	dijk
Diemen driehoek (N-H)	33	4,7	9	spoordijk
Muiden (N-H)	32	3,6	10	dijk
Blauwe Hoofd (N-H)	22	2,4	5	dijk
Loenderveen 1 (Utr)	4	0,7	2	plassengebied
Loenderveen 2 (Utr)	4	0,7	3	plassengebied
Loenderveen 3 (Utr)	3	0,5	1	plassengebied
Weerribben 1 (Ov)	2	0,5	1	moeras
Weerribben 2 (Ov)	2	0,5	1	moeras
Weerribben 3 (Ov)	1	0,2	1	moeras
Weerribben 4 (Ov)	0	0	0	moeras

waarnemen van ringslangen. Het is dus raadzaam om dit soort stekjes te zoeken of te creëren om zodoende vaker een ringslang te zien tijdens het monitoren.

Behalve rietvelden bezitten de meeste trajecten ook moerasbos, ook hier is het monitoren lastig; slechts wanneer hier een overwinteringsplek aanwezig is of een broeihoop, kun je hier regelmatig slangen aantreffen.

Het lijkt er dus op dat de aanwezigheid van een dijk zorgt voor het verschil in waarnemingen; monitoren in de Randstad is makkelijker dan in uitgestrekte natuurgebieden elders in het land !

Tips voor monitoorders in ringslanggebied

- kies je traject zorgvuldig, zorg dat alle onderdelen van het leefgebied vertegenwoordigd zijn

- zoek allereerst naar overwinteringsplekken, deze vormen een goed houvast voor je traject
- zoek de typische ringslangplekjes op en help zo nodig een handje
- hou tijdens je bezoeken de ecologie van de ringslang in het oog; bijv. controleer tijdens de maanden juni en juli de plekken waar ringslangen eieren leggen
- kijk bij tegenvallende resultaten ook eens buiten je traject, wellicht dat je traject net niet door de kansrijke plekken loopt
- let op het weer; ga niet bij te warm weer het veld in, zonnige dagen na een periode met regen zijn ideaal
- indien mogelijk bouw een dijk met een talud van basalt, geëxposeerd op het zuiden! (*Grapje*)

In een rietmoeras als dit is het aanzienlijk moeilijker om ringslangen te vinden

